

การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามหลักพุทธธรรม

The Development of Student Care and Assistance System in accordance with Buddhist Principles

ไพโรจน์ ออระเอี่ยม

Pairot Orraeam

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

E-mail: Pairotorraeam16@gmail.com

Received: 1 สิงหาคม 2567; Revised 15 สิงหาคม 2567; Accepted 30 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามหลักพุทธธรรม เป็นการใช้กระบวนการที่เป็นระบบในการพัฒนาคุณภาพของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น มี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การวางแผนทำความเข้าใจให้เกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญ 2) การปฏิบัติตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมนักเรียนด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการส่งต่อ ซึ่งการบูรณาการตามหลักพุทธธรรม คือ สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ) 3) การตรวจสอบ จัดนิเทศ ติดตาม และประเมินผล และ 4) การแก้ไขปรับปรุง ทบทวน กำหนดมาตรฐาน ซึ่งจะทำให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องส่งผลดีแก่นักเรียน ครูที่ปรึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถเข้าช่วยเหลือ แนะนำ และพัฒนานักเรียน ได้ทันเวลาและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การพัฒนา, ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน, หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

The purpose of this article was the development of student care and assistance system in educational institutions is a systematic process aimed at improving the effectiveness of student support services. It consists of four steps: 1) Planning and understanding, which involves raising awareness of the importance of student care; 2) Implementation of the student support system in five areas: individual student profiling, student screening, student promotion, problem prevention and resolution, and referral Integrating Buddhist principles, namely Saṅgahavatthu 4, consisting of Dana: giving, Piyavaca: kindly speech, Attacariya: useful conduct, Samanattata: equality consisting in impartiality; 3) Monitoring, guidance, tracking, and evaluation;

and 4) Remedial actions, improvement, and standard setting, which enhance the efficiency of the student support system, leading to continuous development and positive outcomes for students, advisory teachers, and relevant stakeholders who can provide timely and effective assistance, guidance, and development to students.

Keywords: Development, Student Care and Assistance System, Buddhist Principles

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์สังคม และสติปัญญา สถานศึกษาจึงมีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบในการดูแลช่วยเหลืออบรมสั่งสอน ฝึกฝน รวมทั้งจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนได้เจริญเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ โดยจุดมุ่งหมายของการศึกษานี้เน้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

จากสภาพสังคมปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เข้ามาสู่สังคมไทย ส่งผลกระทบต่อเด็กเยาวชนในวัยเรียน เด็กเล็กที่อยู่ในชนบทจะใช้เวลาว่างในการเล่นสนุก แต่ในชนบทห่างไกลเด็กจะขาดโอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ เข้าไม่ถึงแหล่งเรียนรู้ และเทคโนโลยี ที่ทันสมัย ส่วนเด็กวัยรุ่นจะใช้เวลาว่างไปกับการตามห้างสรรพสินค้า ร้านอาหาร โรงหนังและการเล่นเกมต่างๆ ตามร้านเกมอินเทอร์เน็ตสามารถเข้าถึงสื่อลามกอนาจารหรือสื่อที่แสดงความรุนแรงอย่างง่ายดาย (องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) ประเทศไทย, 2554) ส่งผลกระทบต่อเรื่องพฤติกรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็ก ความปลอดภัยในชีวิต รวมทั้งอาจทำให้เกิดปัญหายาเสพติดซึ่งเป็นภัยรอบข้างสำหรับเด็กและเยาวชน ปัญหาด้านการเรียน ปัญหาด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงปัญหาจากภัยทางเทคโนโลยี ปัญหาเหล่านี้ทำให้เด็กเยาวชนในวัยเรียนแสดงพฤติกรรมออกมาไม่เหมาะสม เช่น เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ไม่ป้องกัน การติดเหล้า บุหรี่ ยาเสพติด การทะเลาะวิวาท การฆ่าตัวตาย การพนัน เที่ยวเตร่ตามสถานบันเทิง ติดเกม ขับรถเร็ว พฤติกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีผู้ชี้แนะ ให้คำแนะนำให้ความรัก ความไว้วางใจ และความเข้าใจ และร่วมมือกันแก้ไขอย่างรวดเร็ว และถูกต้อง เพื่อให้เยาวชนเติบโตอย่างมีคุณภาพ และเป็นคนดีมีพฤติกรรมที่ดีอยู่ในสังคมอย่างปลอดภัยและมีความสุข (สำนักงานปราบปรามยาเสพติด, 2550)

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน และบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา และครูทุกคนมีส่วนร่วม และการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือการส่งเสริมพัฒนา การป้องกัน และแก้ไขปัญหาลูกเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิตและรอดพ้นจากวิกฤติทั้งปวง (สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) โดยมีการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนาเด็กนักเรียน 4) การป้องกันและช่วยเหลือเด็กนักเรียน และ 5) การส่ง

ต่อนักเรียน ซึ่งหากนำมาบูรณาการกับหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ หลักสังคหวัตถุ 4 อาจเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะสามารถแก้ไขปัญหาลักษณะที่เกี่ยวกับนักเรียนได้เป็นอย่างดี โดยหลักสังคหวัตถุ เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แก่บุคคล ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่สำคัญ นับว่าเป็นหลักธรรม ที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวสามัคคีเกิดขึ้นแก่บุคคลและชุมชนที่ได้นำสังคหวัตถุทั้ง 4 คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา (อง.จตุกก.(ไทย) 21/39/51)

บทความนี้ได้นำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ สังคหวัตถุ 4 กับการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งได้ทำการสังเคราะห์เอกสาร บทความ งานวิจัย และสื่อออนไลน์ ประกอบด้วยหลักการพัฒนากับวงจรคุณภาพ (PDCA) การดูแลช่วยเหลือนักเรียน และหลักพุทธธรรมที่พัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การพัฒนากับวงจรคุณภาพ (PDCA)

การพัฒนาเป็นกระแสแห่งความเจริญของประเทศตะวันตก หรือประเทศที่พัฒนาแล้วได้หลั่งไหลไปสู่ ประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศที่มีความเจริญน้อยกว่า คำว่าการพัฒนาจึงได้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายความก้าวหน้าให้ทัดเทียมกับประเทศในตะวันตก ซึ่งมีนักวิเคราะห์ (นันทนย กลลศิริพิชัยพร, 2554) อธิบายการพัฒนามาความหมายพื้นฐานการพัฒนาก็คือการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านของสังคมทั้งมวล การพัฒนามิได้เป็นเพียงการพัฒนาด้านรายได้หรือด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวและไม่ใช่วิธีของเทคนิค แต่การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวความคิด และเปลี่ยนแปลงการกระทำที่เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลง เพื่อตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การพัฒนานั้นเป็นกระบวนการ (Process) ที่มีองค์ประกอบของเครื่องชี้วัดที่สำคัญและต้องผสมผสาน ได้แก่ 1) มีการเปลี่ยนแปลง (Change) ในทางบวก ได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตเสมอ การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องดีขึ้น เจริญขึ้น งอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ 4 แกนหลัก คือ คน โครงสร้าง เทคโนโลยี และระบบหรืองาน 2) การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีการควบคุม (Control) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้โดยการกำหนดเป็นแผนที่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัด และปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชนเพื่อประชาชน และเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน 3) ผลของการพัฒนานั้นต้องเกิดความเสมอภาค (Equity) และเกิดการกระจายใหม่ (Redistribution) ในการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ และการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) แก่กลุ่มคนในสังคมอย่างยุติธรรม จะต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมอย่างแท้จริงในเรื่องโอกาสทางการศึกษา การทำงาน ความก้าวหน้า

สรุปได้ว่า การพัฒนามีความหมายถึงการทำให้เจริญหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยมีการกำหนดทิศทางแผนการที่ชัดเจนไว้อย่างเป็นระบบอย่างสร้างสรรค์ มีความสบาย มีความปลอดภัยมากขึ้น และมีปัญหาลดน้อยลง หรือหมดไป โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคน โครงสร้าง เทคโนโลยี และระบบ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียม

ส่วนวงจรคุณภาพ (PDCA) เป็นแนวคิดที่เน้นการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างของวงจร PDCA มี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วยการวางแผน (Plan) การทำ (Do) การตรวจสอบ (Check) การแก้ไข (Act) โดยพิจารณาว่าวิธีการปฏิบัติใดมีประสิทธิภาพที่สุด ก็จะจัดให้เป็นมาตรฐาน หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ก็ต้องมองหาวิธีการปฏิบัติใหม่หรือใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม ในกระบวนการของ PDCA ต้องปฏิบัติให้ครบทุกขั้นตอนอย่างรวดเร็ว

กล่าวคือ ต้องหมุนให้เร็ว หมุนให้ถูกต้อง การหมุนวงจรอย่างถูกต้องตามขั้นตอนจนครบรอบ จะส่งผลให้เกิดการปรับปรุงหรือแก้ไข ปัญหาได้ การหมุนให้เร็วจะทำให้เกิดการปรับปรุงอย่างรวดเร็ว การหมุนไปเรื่อย ๆ ไม่มีหยุดของวงจร จะทำให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รายละเอียดดังนี้ (ชนิกานต์ เจริญสูตร, 2551)

1. ขั้นการวางแผน (Plan) ในขั้นตอนนี้จะครอบคลุมถึงการกำหนดกรอบหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน พร้อมกับพิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลใดบ้างเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ ทำการกำหนดทางเลือกในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อสภาพที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามการวางแผนทำให้สามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตเป็นการเตรียมความพร้อม และช่วยลดความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้น

2. ขั้นการปฏิบัติ (DO) คือ การลงมือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามทางเลือกที่ได้กำหนดไว้ตามแผนที่ได้วางไว้ และระหว่างการปฏิบัติต้องหมั่นตรวจสอบด้วยว่าได้ดำเนินไปในทิศทางที่ตั้งไว้หรือไม่ พร้อมกับสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบด้วย ไม่ควรปล่อยให้งานใกล้เสร็จแล้วจึงตรวจสอบ ควรหมั่นดูความคืบหน้าอยู่เสมอ เพื่อจะได้มั่นใจว่างานเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

3. ขั้นการตรวจสอบ (Check) คือ การประเมินผลที่ได้รับจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การตรวจสอบทำให้ทราบว่าในขั้นการปฏิบัตินั้นสามารถทำให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งสำคัญคือ รายการที่ต้องตรวจสอบความถี่ในการตรวจสอบ และข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อไป

4. ขั้นการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม (Act) มีอยู่ 2 กรณี คือ 1) ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ควรนำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจัดทำให้เป็นมาตรฐาน และหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก จะทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยลงกว่าเดิม หรืออาจทำให้คุณภาพดีขึ้น 2) ผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้ เราควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์ และพิจารณาเพื่อหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า พยายามมากขึ้นกว่าเดิม ขอความช่วยเหลือจากผู้รู้ทั้งภายในและภายนอก

สรุปได้ว่า PDCA มี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การทำ (Do) การตรวจสอบ (Check) การแก้ไข (Act) เน้นกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบเอื้อให้งานมีมาตรฐาน เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นความรับผิดชอบของครูที่ปรึกษาตลอดกระบวนการ โดยมีการประสานงานหรือรับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ครูที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ปกครอง มี 5 ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550) ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นการจัดเก็บข้อมูลนักเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น ระเบียบสะสม แฟ้มประวัตินักเรียน แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน (SDQ) แบบประเมิน EQ (ความฉลาดทางอารมณ์) แบบประเมิน MQ (คุณธรรมและจริยธรรม) การสังเกตพฤติกรรมอื่นๆ ในห้องเรียน การสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เป็นต้น ครูจำเป็นต้องมีข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลเพราะนักเรียน มีความแตกต่างกัน มีพื้นฐานความเป็นมาที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ และควรเป็นข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ดังนั้น การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูมีความเข้าใจมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน

และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาส่งเสริม การป้องกัน และแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้องซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากเครื่องมือและวิธีการตามหลักวิชาการ ไม่ได้เป็นเพียงความรู้สึกหรือการคาดเดา ดังนั้น การเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคลจึงต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาที่นักเรียน ซึ่งจะช่วยให้เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนได้น้อยที่สุด ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาควรมีเกี่ยวกับนักเรียนมี 5 ด้าน คือ 1) ด้านความสามารถทางการเรียน และความสามารถพิเศษ 2) ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต 3) ด้านครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ 4) ด้านสารเสพติด 5) ด้านความปลอดภัย

2. การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งสามารถเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มปกติ และ 2) กลุ่มเสี่ยง หรือมีปัญหา ซึ่งโรงเรียนต้องให้ความช่วยเหลือ ป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาตามแต่กรณี การจัดกลุ่มนักเรียนมีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีการเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ตรงตามปัญหา และมีความรวดเร็ว เพราะมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่างๆ ผลการคัดกรองนักเรียน ครูที่ปรึกษาต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรับรู้ได้ว่าตนถูกจัดกลุ่มอยู่ในกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา เพราะวัยรุ่นมีความไวต่อการรับรู้(sensitive) และเพื่อเป็นการป้องกันการล้อเลียนของเพื่อนในชั้นเรียน ดังนั้นครูที่ปรึกษาต้องเก็บผลการคัดกรองนักเรียนเป็นความลับรวมถึงการประสานงานกับผู้ปกครอง เพื่อการช่วยเหลือนักเรียนก็ควรใช้ความระมัดระวัง การสื่อสารที่ทำให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกว่าบุตรหลานของตนถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่ผิดปกติ ซึ่งอาจมีผลเสียต่อนักเรียนในภายหลังได้ แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษา และยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย โรงเรียนควรมีการประชุม ทำความเข้าใจเพื่อพิจารณาเกณฑ์ การจัดกลุ่มนักเรียนรวมกัน เพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองนักเรียนที่เหมือนกัน เป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่า ความรุนแรงหรือความถี่ของพฤติกรรมเท่าใดจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา

3. การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของครูที่ปรึกษาทั้งกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มมีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่างๆ ซึ่งจะเป็นการช่วยป้องกันนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติ กลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหาได้กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ และมีคุณภาพตามเกณฑ์ของโรงเรียน โดยมีกิจกรรมหลักสำคัญ คือ

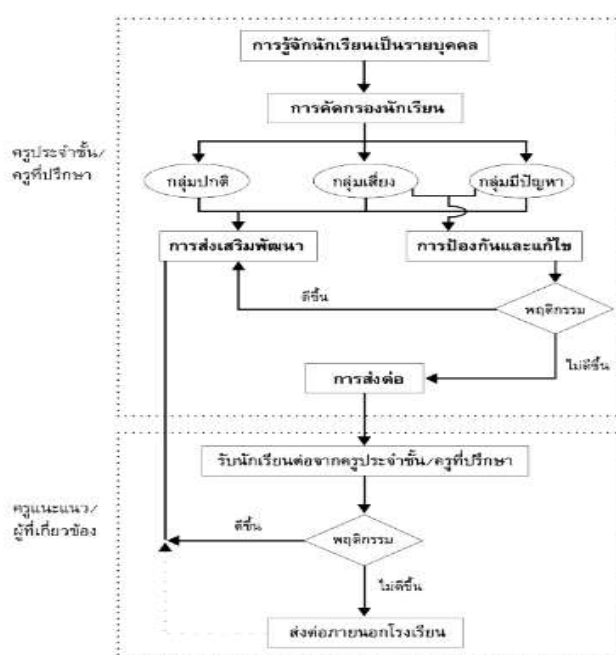
3.1 การจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียน เป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มก็ได้ อาจจัดในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนก็ได้ โดยให้มีบรรยากาศเสมือนบ้านมีครูที่ปรึกษาและนักเรียนเป็นสมาชิกในครอบครัว และมีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในด้านต่างๆ ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม มีทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปรับตัว และการวางแผนชีวิต เป็นต้น ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมโฮมรูมจะช่วยให้ครูที่ปรึกษารู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมความสามารถ และป้องกันปัญหาของนักเรียนได้อีกด้วย

3.2 การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครอง (Classroom meeting) เป็นการพบปะ ปรึกษาหารือกันระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครอง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียน และผู้ปกครอง ร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองจะทำให้นักเรียนได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากผู้ปกครองมากขึ้น ทั้งการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณภาพความสามารถมากยิ่งขึ้น หรือร่วมมือกับทางโรงเรียน ในการป้องกัน หรือแก้ไข ปัญหาของนักเรียน ควรจัดประชุมอย่างน้อย

ภาคเรียนละ 1 ครั้ง ซึ่งการประชุมนี้มีใช้การรายงานสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการจัดกิจกรรม ที่จะทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือให้นักเรียนให้มากขึ้น

4. การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาต้องเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง หรือมีปัญหา นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด และหาวิธีการช่วยเหลือ ป้องกัน และการแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่ และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมในอนาคต วิธีการและเครื่องมือเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา มีหลายเทคนิควิธีการ เช่น การให้การปรึกษาเบื้องต้น ผ่อนคลายปัญหาให้ลดน้อยลง ครูที่ปรึกษาควรมีความรู้ และทักษะพื้นฐานด้านจิตวิทยาวัยรุ่น ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งร่างกาย และจิตใจ กระบวนการและทักษะการปรึกษาเบื้องต้นที่สำคัญ การจัดกิจกรรมเพื่อการป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของนักเรียน จะทำให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของครูทุกคนและผู้ปกครองซึ่งการเลือกกิจกรรมครูที่ปรึกษาควรคำนึงถึงความเหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะปัญหาบุคลิกลักษณะของนักเรียนแต่ละคน สภาพของนักเรียน/โรงเรียน/ชุมชน

5. การส่งต่อนักเรียน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนบางกรณีอาจเจอปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกทางและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้เป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา หรือครูคนใดคนหนึ่งเท่านั้น ความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้นหรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โต จนยากต่อการแก้ไข การส่งต่อแบ่งเป็น 2 แบบ คือ 1) การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ 2) การส่งต่อภายนอก อาจเป็นผู้เชี่ยวชาญภายนอก ส่วนมากเป็นปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก ปัญหาพฤติกรรมที่ซับซ้อนหรือรุนแรง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สรุปได้ว่า กระบวนการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการทำงานที่เป็นระบบ โดยมีการประสานงานจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน 3) ด้านการส่งเสริมและพัฒนาเด็กนักเรียน 4) ด้านการป้องกันและช่วยเหลือเด็กนักเรียน และ 5) ด้านการส่งต่อเด็กนักเรียน

หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียน (สังคหวัตถุ 4)

หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้แก่บุคคลซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่สำคัญ นับว่าเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวสามัคคี เกิดขึ้นแก่บุคคลและชุมชนที่ได้นำหลักสังคหวัตถุทั้ง 4 ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา ได้ ครบทั้ง 4 องค์ประกอบ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (อง.จตก. (ไทย) 21/39/51) ทรงตรัสไว้ว่า “สังคหวัตถุ 4 คือ ทาน การให้ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก อตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล การให้ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร ธรรมเหล่านั้นแลเป็นเครื่องสังเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาคบุมรutiที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสังเคราะห์เหล่านั้นไม่พึงมีไซ้ร้มารดาหรือบิดา ไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชา เพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสังเคราะห์เหล่านั้น ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความใหญ่และเป็นที่น่าสรรเสริญ”

สังคหวัตถุ 4 หรือหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคมเพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบและเคารพนับถือแก่ผู้อื่น หรือสังคมของชุมชนต่าง ๆ คือ 1) ทาน หรือการให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรปัน 2) ปิยวาจา หรือการเจรจาใช้คำพูดของตนต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ อ่อนโยน ให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและเหมาะสมแก่สังคมชุมชนทุกชั้น เพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลเหล่านั้นเคารพนับถือ ปิยวาจานี้ใช้กับมิตรสหายของตนย่อมจะทำให้มิตรสหายเหล่านั้นรักใคร่ รู้จักเจรจาสุภาพอ่อนโยนกับครูอาจารย์ 3) อตถจริยา การสอนให้บุคคลนั้นมีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้น มีหน้าที่ช่วยเหลือ อุปการะหรือสังเคราะห์ซึ่งกันและกัน 4) สมานัตตตา การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่ถือตัว และให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้น (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโธ, 2541))

สังคหวัตถุเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักสังเคราะห์ มี 4 อย่าง ได้แก่ 1) ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน 2) ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก วาจา ดุดตัมมน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่ นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วย เหตุผล เป็นหลักฐานจงใจให้นิยามยินดี 3) อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงคำช่วยแก้ไข ปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม 4) สมานัตตตา ความเสมอต้นเสมอปลาย คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเสมอในสุข ทุกข์ โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขตลอด ถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2550)

สรุปว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี โดยหลักการสังเคราะห์ ได้แก่ 1) ทาน การให้ 2) ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก 3) อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ 4) สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย

การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามหลักพุทธธรรม

การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา โดยใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) สามารถทำให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการแก้ไข ปรับปรุงกระบวนการทำงานที่ไม่ได้มาตรฐานให้ลดน้อยลง และเพิ่มมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้นเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลดีแก่นักเรียนในสถานศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพครูที่ปรึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้สามารถเข้าช่วยเหลือแนะนำและพัฒนาให้นักเรียนได้ ทันเวลาและมีประสิทธิภาพ (ิตินัดดา สิงห์แก้ว, 2562) ดังนี้

1. ขั้นการวางแผน จัดประชุมคณะครูที่ปรึกษาเพื่อสร้างความตระหนัก และความเข้าใจระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน แต่งตั้งคณะกรรมการดูแลการทำงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน แต่งตั้งครูที่ปรึกษาในแต่ละระดับชั้นเรียนให้มีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ดูแล ควบคุม นักเรียนในระดับชั้นที่ได้รับมอบหมายทั้งหมด ตามแผนปฏิบัติงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประชุมครูที่ปรึกษาเพื่ออธิบายให้เข้าใจถึงกระบวนการดำเนินงาน และการใช้แบบบันทึกต่างๆ ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จัดทำคำสั่งแต่งตั้งครูที่ปรึกษาแต่ละระดับชั้น และจัดทำแบบประเมินผลการประชุมเพื่อให้ครูมีความตระหนักมีความรู้ และเข้าใจระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. ขั้นการปฏิบัติ ดำเนินการในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้

2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลครูที่ปรึกษาศึกษาและจัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยการเฝ้าระวังสังเกตพฤติกรรมนักเรียน สัมภาษณ์นักเรียน และเพื่อนสนิทใกล้ชิด การเยี่ยมบ้านนักเรียนสัมภาษณ์ครอบครัว ผู้ปกครอง ชุมชน ศึกษาและบันทึกแบบประเมินพฤติกรรม (SDQ) จัดทำทะเบียนประวัติแฟ้มสะสม แบบบันทึกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ใหญ่ครูที่ปรึกษาต้องรู้จักนักเรียนที่ตนเองรับผิดชอบเป็นรายบุคคลครบทุกคน

2.2 การคัดกรองนักเรียนครูที่ปรึกษานำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือประเมินพฤติกรรมนักเรียน เช่น แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) หรือเครื่องมือแบบอื่นร่วมด้วย ทำการแบ่งกลุ่ม นักเรียนตามแบบคัดกรองโดยยึดตามเกณฑ์ของสถานศึกษา จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปกติกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา โดยให้ครูทุกคนเสนอแนะแนวทางให้นักเรียนที่ได้รับการคัดกรองเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และมีปัญหา ได้รับการช่วยเหลือแก้ไขอย่างรวดเร็ว ด้วยวิธีการที่เหมาะสมเป็นรายบุคคล

2.3 การส่งเสริมนักเรียน จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมนักเรียนทุกกลุ่ม ได้แก่ กิจกรรมโฮมรูม(Homeroom) ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อกำหนดเรื่องและกิจกรรมโฮมรูมที่สนใจ ตรงตามสภาพปัญหาความต้องการของนักเรียน และผู้ปกครองได้ร่วมกันออกแบบกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาทักษะชีวิต และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน จัดกิจกรรมโฮมรูมตามกำหนดการและรายงานผลการพัฒนาของนักเรียน จัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน(Classroom Meeting) การจัดการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระบูรณาการกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เหมาะสม การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของนักเรียนที่มีความโดดเด่นทางด้านวิชาการกีฬา หรือเทคโนโลยี

2.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหา ครูที่ปรึกษาต้องให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น สอดส่องดูแลให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมนักเรียน จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยจากสภาวะวิกฤต สร้างเครือข่ายและขยายเครือข่ายกับผู้ปกครอง ในการช่วยเหลือคุ้มครองนักเรียน มีการกำกับติดตามผลอย่างเป็นรูปธรรม มีการกำหนดแนวทางอย่างชัดเจน รายงานผลต่อ

ผู้บริหาร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จัดกิจกรรมสำหรับป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน ได้แก่ กิจกรรมอาสา กิจกรรมซ่อมเสริม การเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม

2.5 การส่งต่อ ครูที่ปรึกษาต้องรายงานผลการปฏิบัติงานระบบการดูแลช่วยเหลือให้นักเรียนบันทึกการส่งนักเรียนไปยังครูที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นการส่งต่อภายใน ทีมพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนรายงานผลต่อผู้บริหารสถานศึกษา จนผู้เรียนกลับมาอยู่ในกลุ่มปกติ บันทึกการส่งนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกโดยครูแนะแนวหรือฝ่ายกิจการนักเรียน แล้วสรุปรายงานผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ติดตามประเมินผล ทีมพัฒนาต้องสลับกันทบทวนและประเมินระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประเมินความพึงพอใจของครู ผู้ปกครอง และนักเรียนที่มีต่อการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีกับการพัฒนาระบบการดูแลนักเรียน โดยมีหลักการสงเคราะห์ ได้แก่

1) ทาน การให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละช่วยเหลือแบ่งปัน ในการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ ครูควรมีการให้ปันสิ่งของแก่นักเรียนที่ควรปันด้วยธรรมทาน หรือการบริจาคทางจิตใจ และอาวาสทาน หรือการบริจาคทางวัตถุ รวมถึงช่วยเหลือด้วยการให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอน

2) ปิยวาจา การพูดอย่างรักกัน วาจาสุภาพอ่อนหวานน่าฟังในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ ครูควรเจรจาใช้คำพูดที่สุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคีให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี ครูผู้ใช้จำต้องมีสติ ควบคุมตนเอง และสามารถบังคับจิตใจตนเองได้ทุกขณะ

3) อัตถจริยา การทำประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือ ให้ด้วยแรงกายในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ ครูผู้สอนมีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้นมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ครูควรมีการขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงคำช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมให้นักเรียน

4) สมานัตตตา การเอาตัวเข้าสมาน ปฏิบัติต่อคนทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกัน เสมอตนเสมอปลายในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ ครูควรมีการปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเอง อย่างสม่ำเสมอโดยไม่ถือตัว โดยร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

3. ขั้นการตรวจสอบ ดำเนินการจัดนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงาน และจัดประชุม เพื่อทบทวนรายงานผลการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามแผนงานที่กำหนดไว้ให้ครบองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน 3) ด้านการส่งเสริมนักเรียน 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน 5) ด้านการส่งต่อ

4. ขั้นการปรับปรุงแก้ไข ดำเนินการประชุมรายงานความสำเร็จ ความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคตามเกณฑ์ของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ ทบทวนงานการปฏิบัติที่ผ่านมา กำหนดเป็นมาตรฐาน และนำไปใช้วางแผนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาคเรียนต่อไป

สรุปได้ว่า การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การวางแผน สร้างความตระหนักและความเข้าใจให้กับครู มอบหมายหน้าที่งาน 2) การปฏิบัติ ในด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ด้านการส่งต่อ 3) การตรวจสอบ จัดนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบ

ประเมินผล เพื่อทบทวนรายงานผลการพัฒนาระบบ 4) การปรับปรุงแก้ไข ทบทวนงานการปฏิบัติและนำไปใช้วางแผนการครั้งต่อไป

ความรู้จากการศึกษา

การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามหลักพุทธธรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมของนักเรียน รวมถึงปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพุทธธรรม โดยการนำหลักคำสอนของพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการดูแลนักเรียนให้เหมาะสมกับช่วงอายุและพัฒนาการ โดยอิงตามหลักอริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วยทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ช่วยให้ครูสามารถวิเคราะห์ปัญหาของนักเรียนได้อย่างเข้าใจและจัดการได้อย่างเป็นระบบ สร้างพื้นฐานจริยธรรมและการเคารพผู้อื่นโดยใช้หลัก ศีล 5 เพื่อฝึกฝนให้นักเรียนมีระเบียบวินัย และเคารพผู้อื่นในชุมชนการเรียนรู้ การฝึกสมาธิช่วยให้นักเรียนมีสติรู้ตัวและสามารถจัดการอารมณ์ได้อย่างมีสติ รู้จักระงับใจและมีความสงบภายใน พัฒนาระบบสนับสนุนที่ให้แก่ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนร่วมกันทำงาน สร้างบรรยากาศของการดูแลที่อบอุ่นและส่งเสริมพัฒนาการทางจิตใจและสังคมของนักเรียน

บทสรุป

วงจรคุณภาพ (PDCA) เป็นแนวคิดที่เน้นการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างวงจร PDCA มี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การทำ (Do) การตรวจสอบ (Check) การแก้ไข (Act) โดยพิจารณาว่าวิธีการปฏิบัติใดมีประสิทธิภาพที่สุด ก็จะจัดให้เป็นมาตรฐาน หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ก็ต้องมองหาวิธีการปฏิบัติใหม่ หรือใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม ในกระบวนการของ PDCA ต้องปฏิบัติให้ครบทุกขั้นตอนอย่างรวดเร็ว

การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน 3) ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4) ด้านการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน และ 5) ด้านการส่งต่อนักเรียน

หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี โดยหลักการสงเคราะห์ ได้แก่ 1) ทาน การให้ 2) ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก 3) อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ 4) สมานัตตตา ความมีตนเสมอดันเสมอปลาย

การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามหลักพุทธธรรม สังคหวัตถุ 4 โดยใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) สามารถทำให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการแก้ไข ปรับปรุง กระบวนการทำงานที่ไม่ได้มาตรฐานให้ลดน้อยลง และเพิ่มมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลดีแก่นักเรียนในสถานศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพครูที่ปรึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้สามารถเข้าช่วยเหลือแนะนำ และพัฒนานักเรียนได้ทันเวลาและมีประสิทธิภาพ

รายการอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2555). การดูแลช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชนิกานต์ เขียวสุตร. (2551). **PDCA**. แหล่งที่มา [www.gotoknow.org/ posts/453493](http://www.gotoknow.org/posts/453493) สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2567
- ธิดา นิตดา สิงห์แก้ว. (2562). การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้วงจร PDCA: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดป่าตึง ห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- นนทนี กมลศิริพิชัยพร. (2554). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: เอกสารวารสารคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- บุญยวีร์ ชัยสวัสดิ์. (2555). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). **เติมกำลังใจให้ครูสู่มืออาชีพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). **แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). **คู่มือบริหารจัดการเวลาเรียน “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” ปการศึกษา 2559**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). **การศึกษาสภาพการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานปราบปรามยาเสพติด. (2550). **การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.
- องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) ประเทศไทย. (2554). **การวิเคราะห์สถานการณ์เด็กและสตรีพ.ศ. 2554**. กรุงเทพมหานคร: องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย.